

tictur, quia pro eis punietur a Deo; ipse tamen salvus erit finaliter, quasi per ignem vel temporalis tribulationis, vel purgatoriae poenae, quae erit post mortem.

SOLUTIO IV. Ad quartam quaestionem dicendum, quod, sicut dicit Augustinus in lib. praedictio (cap. 29), quidam postuerunt non omnes qui catholicam fidem tenent, a poena aeterna esse liberandos, sed solum illos qui misericordiae operibus insistunt, quamvis etiam aliis criminibus sint subjecti. Sed istud non potest stare; quis sine caritate non potest aliquid Deo esse acceptum, nec sine ea prodest aliquid ad vitam aeternam. Contingit autem aliquos operibus misericordiae insistere qui caritatem non habent; unde his nihil prodest ad vitam aeternam promerendam, vel ad immunitatem poenae aeternae, ut patet 1 Corinth. 15. Et praecipue hoc apparet absurdum in raptoribus, qui multa rapiunt; et tamen aliqua misericorditer largiuntur.

Et ideo dicendum, quod quicumque cum peccato mortali decedunt, nec fides nec opera misericordiae eis liberabunt a poena aeterna, etiam post quantumcumque spatium temporis.

Ad primum ergo dicendum, quod illi misericordiam consequuntur qui misericordiam ordinate impendunt; non autem ordinate misericordiam impendunt qui seipsos in miserando negligunt, sed magis se impugnant male agendo; et ideo tales misericordiam penitus absolventem non consequuntur, etsi consequantur misericordiam de poenis debitis aliquid relaxantem.

Ad secundum dicendum, quod non propter hoc ponitur disceptatio solum de operibus misericordiae, quia pro eorum neglectu tantummodo aliqui aeternaliter puniantur; sed quia illi ab aeterna poena liberantur post peccata quae per opera misericordiae sibi veniam impetraverunt, facientes sibi amicos de mammona iniquitatis.

Ad tertium dicendum, quod illud a Domino dicitur his qui petunt sibi debitum relaxari, non

illis qui in peccato persistunt; et ideo soli poenitentibus per opera misericordiae consequentur misericordiam penitus liberantem.

Ad quartum dicendum, quod Glossa Ambrosii loquitur de lubrico venialis peccati, a quo aliquis post purgatorias poenas, quas vapulationem dicit, per opera misericordiae absolvitur. Vel si loquitur de lubrico mortalis peccati, est intelligendum quantum ad hoc quod adhuc in vita existentes, illi qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt, per opera misericordiae ad poenitentiam disponuntur; unde talis non peribit, idest disponetur per talia opera ad non pereundum.

Expositio textus.

Tam grandis tamen poena est, ut ei possint nulla tormenta quae nocimus, comparari. Augustinus dicit (de peccat. Meritis et Remiss., cap. 16, et lib. 3 contra Julianum Pelag. cap. 8), quod mississima est poena parvulorum, qui tamen alienantur a regno. — Et dicendum, quod hoc quod hic dicitur, intelligendum est de illis qui carent divina visione, et habent conscientiae remorsum, quod ex propria culpa ea priventur.

Incomprehensibilia sunt iudicia eius. Sed contra, in Psal. 118, 15: *In labiis meis pronuntiavi omnia iudicia oris tui.* — Et dicendum, quod iudicia in Psal. appellantur Dei mandata; Apostolus autem dicit Dei iudicia, dispositiones ejus.

Sed varietas sensuum et effectuum in creaturis monstratur; in quantum videlicet ex diversis conceptionibus quas a creaturis accipimus, diversas rationes attribuimus Deo, ut diversitas non sit in Deo secundum esse, sed sit diversitas secundum rationem tantum, quod hic dicitur varietas sensuum; vel secundum connotata, et hoc dicitur varietas effectuum. Et de hoc in 2 dist., 1 lib., quaest. 1, art. 2, ad 3, dictum est.

DISTINCTIO XLVII.

De sententia iudicii.

Solet etiam quaeri, qualiter dabitur iudicii sententia; sed non est perspicuum id explicare. Non enim Scriptura aperte definit, an voce illa verbi (1) proferantur (Math. 25): *« Venite benedicti, »* et *« Ite maledicti; »* an virtute iudicii ita fiat, conscientias singularum attestantibus, ut modo dicitur futurum, ut iudicis potentiae effectus, ipsius dictione significetur. Illa etiam (ubi supra): *« Esurivi, et non dedistis mihi manducare, »* et huiusmodi, magis conscientias exprimenda plurimi putant quam verbi; quia Apostolus (1 Corinth. 3), in momento et ietu oculi mysterium consummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt, non ad iudicium, qui aliis iudicii sententiam et malorum increpationes et honorum praemia verbis exprimenda asserunt.

Quod iudicabunt sancti, et quomodo.

Non autem solus Christus iudicabit; sed et sancti cum eo iudicabunt nationes (Sup. 8). Ipse enim Apostolus ait (Math. 19, 28): *« Sedebitis et vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. »* Nec est putandum quod duodecim sedes tantum hoc promiserit Christus. Ubi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laboravit, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Ergo sedes perfectio tribunalis (2), idest uni-

(1) *Al. deest verba.*
(2) *Nicolai: universales.*

versitas iudicantium, intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus seculi sunt Christus; per duodecim tribus universitas iudicandorum. Iudicabunt vero eos sancti non modo comparatione (1), sed etiam auctoritate et potestate; unde (Psal. 149, 6): *« Gladii accipientes in manibus eorum; »* idest, sententia de bonis et de malis in potestate eorum. Si vero quaeritur quae erit eorum potestas vel auctoritas in iudicando; puto non ante posse sciri quam videatur, nisi divina revelatione quis didicerit.

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt.

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. *« Duae quippe sunt partes; delectorum, scilicet, et reproborum (ut Gregorius in Moral., lib. 26, cap. 29, ait); sed huiusmodi ordinibus singulis partibus continentur. Alii enim iudicantur et pereunt, alii non iudicantur, et regnant. Iudicantur et pereunt, quibus dominica inelamatio (2) dicitur (Math. 2, 42); Esurivi, et non dedistis mihi manducare etc. Non iudicantur et pereunt, quibus Dominus ait (Joan. 5, 48): Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damnatio toti Ecclesiae nota est et certa; et ideo dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suae infidelitatis accedunt. Qui vero professionem fidei sine operibus habent, iudicabuntur et peribunt; idest, redar-*

(1) *Al. cooperatione.*
(2) *Nicolai: (sive dominica voce in damnatione).*

« guntur ut pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in se fieri non audient, quia infidelitatis suae tenentibus praedictis, ejus quem despexerunt verba iudicis ad se non merentur. Illi autem saltem runt, illi autem in damnatione sua aeterni iudicis nec verba percipient qui ejus reverentiam nec verbo tenent servare voluerunt; et ideo illi iudicandi, sed isti non iudicandi dicuntur. Ex electorum vero parte alii iudicantur et regnant, scilicet qui vitae maeulas lacrymis tergant, et elemosynarum superinductione operint; quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: Esurivi, et dedistis mihi manducare (Math. 25, 35). Alii autem non iudicantur et regnant, qui etiam praecpta legis perfectiori virtute transcendunt; quia non hoc solum quod lex praecipit, implevere contenti sunt; sed et quod ad perfectionem consultantur, implevere student; de quibus Propheta ait (Isai. 5, 14): Dominus ad iudicium veniet, cum senatoribus populi sui; et Salomon de Ecclesiae spoliis loquens ait (Prov. 31, 25): Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terrae; et Job ait (cap. 56, 6): Non salvat impius, et pauperibus iudicium tribuit (1). . . Hi ergo recte sub generali iudicio non tenentur, sed iudices veniunt; quia et praecipua generalia vivendo vicerunt, et omnibus relictis Christum secuti sunt (2). . . Recte pauperibus iudicium tribuit, qui quanto huic (3) mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc majori culmine (4) potestatis exerescent; de talibus dicitur (Apoc. 5, 21): Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus. Vincens Dominus cum Patre in throno sedit; quia post passionis certamen, et resurrectionis palmam, quod Patri esset aequalis, omnibus declaravit. Nabis vero in throno Filii sedere est ejusdem Filii potestate iudicare. Quia enim iudicandi praecipuum est ejus virtute percipimus, quasi in throno ejus residemus. Ex his apparet quod etiam perfectiores sancti cum Christo iudicabunt potestate; et quare quidam dicuntur iudicandi, alii non iudicandi.

De ordine iudicii, et ministerio Angelorum.

Cum autem in Evangelio (Math. 15, 41) legatur, quod Dominus mittet Angelos suos, qui colligent de regno ejus

(1) *Nicolai: « Hi ergo in extremo iudicio non iudicantur et regnant, qui cum auctore suo iudices veniunt; relinquentes quippe omnia, plus prompta devotione executi sunt quam juberi generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus dicitur: Vade: vende quae habes etc. » Et rursus mox. Hi ergo recte etc.*
(2) *Nicolai: et in fine capituli.*
(3) *Al. deest huic.*
(4) *Al. clementiae.*

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister de remuneratione animarum, et punitione, quae praecedit iudicium generale; hic incipit determinare de remuneratione et punitione quae erit per iudicium generale; et dividitur in partes duas: in prima determinat de ipso generali iudicio; in secunda determinat de remuneratione et poena quae generale iudicium consequitur, 49 dist., ibi: *Post resurrectionem vero facto impletoque iudicio, suos fines habebunt civitates duae.* Prima pars dividitur in duas: in prima determinat ea quae pertinent ad modum iudicii, et ad iudicis ministerium; in secunda determinat ea quae pertinent ad iudicis personam, 48 dist., ibi: *Solet etiam quaeri, in qua forma Christus iudicabit.* Prima in duas: in prima enim requirit de iudicii modo; in secunda de iudicis ministris, ibi: *Non autem solus Christus iudicabit.* Et haec pars dividitur in tres: in prima enim ostendit quomodo homines cum

omnia scandala, et mittent iniquos in caminum; et item (ibid. 40): *« Exhibent Angeli, et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis; »* et iterum (Math. 24, 31): *« Mittet Angelos suos cum tuba, et congregabunt electos a quatuor ventis; »* et Propheta dicit (Psal. 49, 5): *« Congregate illi sanctos ejus; »* ministerio Angelorum illa impleri dubitandum non est. Dominus enim veniente ad iudicium, praecedet ante eum ignis, qui comburetur facies mundi hujus, et peribit caelum et terra, non secundum substantiam; sed secundum speciem, quae immutabitur; caelum quidem aereum, non aethereum. Tantum enim ascendit ignis in iudicio, quantum ascenderunt aquae in diluvio. Ille autem ignis malis, qui reperi fuerint vivi, erit consumptio, bonis vero non, ut ait Augustinus (de Civ. Dei, lib. 20, cap. 48). Hoc erit incendium mundi sanctis quod fuit caminus tribus pueris; in quibus si aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur, aliis vero nullam ingeret molestiam. Purgato vero per ignem mundo, et ad iudicium veniente Domino, emittetur vox illa magna, qua resurgent omnes mortui; et tunc ministerio Angelorum ventilabitur aera; quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi angelico ministerio, quomodo illeceverunt, et non dedistis mihi manducare etc. » (Math. 25, proferatur vel non veni, vel alio modo. Denique proferatur sententia super utroque: « Venite benedicti, » et « Ite maledicti etc. » et ministerio Angelorum, virtute Dei cooperante, mittentur mali in caminum ignis, hoc est in infernum.

Si post iudicium daemones praerunt hominibus ad puniendum.

Et solet quaeri, utrum in inferno malis ad puniendum praesint daemones post iudicium, quos carnifices tortoresque animarum Scriptura appellat. Apostolus dicit (1 Corinth. 15), quod Christus tunc evacuabit omnem principatum et potestatem et virtutem. Dum enim durat mundus, Angeli Angelis, daemones daemonebus, homines hominibus praesint; sed omnibus collectis, iam omnis praecatio cessabit. Ille quidam putant, post iudicium daemones non habere potestatem cruciandi homines sicut modo. Sed, ut daemones virtute Dei cruciari sine ministerio creaturae asserunt, sic reprobus homines ibi non per operationem daemones, sed virtute divina tantum accerent subijci cruciatibus. Praemissa tamen auctoritas non id cogit sentire; quae etsi asserat tunc nec daemones daemonebus, nec homines hominibus praesint; non definit tamen, an daemones praesint hominibus ad torquendum. Unde quibusdam videtur eos sic existare (1) hominibus tortores in poena, sicut extiterunt innotores in culpa.

(1) *Al. constare.*

Christo iudicante iudicabunt; in secunda ostendit quid ministerii Angeli in iudicio exhibebunt, ibi: *Cum autem in Evangelio legatur quod Dominus mittet Angelos suos etc.;* in tertia parte requirit utrum daemones ministri hujus iudicii sint futuri, torquendo damnatorum animas, ibi: *Et solet quaeri, utrum in inferno malis ad puniendum praesint daemones.* Prima pars dividitur in duas: in prima ostendit quod quidam homines cum Christo iudicabunt; in secunda enumerat quatuor ordines hominum qui ad iudicium veniunt, ibi: *Erunt autem quatuor ordines in iudicio.*

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de iudicio generali. Secunda de igne qui praecedit faciem iudicis. Circa primum quaeruntur tria: 1.º de ipso iudicio; 2.º de iudicantibus eum Christo; 3.º de his qui in iudicio iudicabuntur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum generale iudicium sit futurum.
(5 p., qu. 39, art. 3; et 4 cont. Gent., cap. 94.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod generale iudicium non sit futurum. Quia, ut dicitur Num 1, 9, *Non iudicabit Deus bis in idipsum*. Sed nunc Deus iudicat de singulis hominum operibus, cum post mortem unicuique poenas vel praemia pro meritis tribuit, et dum etiam in hac vita quosdam pro bonis vel malis operibus praemiatur vel punit. Ergo videtur quod non sit aliud iudicium futurum.

2. Praeterea, in nullo iudicio executio sententiae praecedit iudicium. Sed sententia divini iudicii quo ad homines, est de adeptione regni, vel exclusionem a regno, ut patet Matth. 23. Ergo cum modo aliqui adipiscantur regnum aeternum, et quidam excludantur ab ipso perpetuo, videtur quod aliud iudicium non sit futurum.

3. Praeterea, propter hoc aliqua in iudicium oportet adduci, quia dubium est quid de eis delimitandum sit. Sed ante finem mundi determinata est unicuique damnatorum sua damnatio, et cuique sanctorum sua beatitudo. Ergo videtur quod non oporteat aliquid futurum iudicium esse.

Sed contra, Matth. 12, 41, dicitur: *Viri Nini-vitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam*. Ergo post resurrectionem aliquod iudicium erit.

Praeterea, Joan. 3, 29, dicitur: *Procedunt qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii*. Ergo videtur quod post resurrectionem aliquod iudicium sit futurum.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod iudicium illud quantum ad disceptionem et sententiam fiat per locutionem vocalem. Quia, ut dicit Augustinus, 20 de Civ. Dei (cap. 1), *per quot dies hoc futurum iudicium tendatur (1) incertum est*. Sed non esset incertum, si illa quae in iudicio dicuntur futura, tantum mentaliter completerentur. Ergo iudicium illud vocaliter fiet, et non solum mentaliter.

2. Praeterea, Gregorius dicit, et habetur in littera: *Illi saltem verba iudicis audient qui ejus fidem saltem verbo temerunt (2)*. Hoc autem non potest intelligi de verbo interiori; quod sic omnes verba iudicis audient: quia omnibus et bonis et malis, nota erunt omnia facta aliorum, sicut supra, dist. 43, dictum est. Ergo videtur quod iudicium illud vocaliter peragatur.

3. Praeterea, sicut in sequenti dist. dicitur, Christus secundum formam hominis iudicabit, in qua corporaliter ab omnibus possit videri. Ergo videtur eadem ratione quod corporali voce loquatur, ut ab omnibus audiat.

Sed contra, Augustinus dicit, 20 de Civ. Dei, quod liber vitae, de quo Apocal. 20, *vis quaedam intelligenda est divina, qua fiet ut unicuique opera sua vel bona vel mala in memoriam revocentur, et mentis intuitu mirā celeritate cernantur, ut accuset vel excuset scientia conscientiam; atque ita simul et*

(1) Al. hoc incertum.

(2) Al. qui ejus verbum fidem tenuerunt.

omnes et singuli iudicentur. Sed si vocaliter discurrerentur merita singulorum, non possent omnes et singuli iudicari simul. Ergo videtur quod illa discussio non erit vocalis.

Praeterea, sententia proportionaliter debet testimonio respondere. Sed testimonium et accusatio vel excusatio mentalis erit; unde Rom. 2, 13: *Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cum iudicabit Deus occulta hominum*. Ergo videtur quod illa sententia, et totum iudicium, mentaliter expleatur.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod tempus futuri iudicii non sit ignotum. Sicut enim sancti patres expectabant primum adventum, ita et nos expectamus secundum. Sed sancti patres scieverunt tempus adventus primi, sicut patet per numerum hebdomadarum quae describuntur Dan. 9; unde et reprehenduntur Iudaei, quod tempus adventus Christi non cognoverunt, ut patet Luc. 12, 56: *Hypocritae, faciem caeli et terrae nostis probare; hoc autem tempus quomodo non probatis?* Ergo videtur quod etiam nobis esse debeat determinatum tempus secundi adventus, quo Deus ad iudicium veniet.

2. Praeterea, per signa devenimus in cognitionem signatorum. Sed de iudicio futuro multa signa nobis in Scripturae ponuntur, ut patet 14 Matth. et 21 Lucae et 12 Marci. Ergo in cognitionem illius temporis possumus pervenire.

3. Praeterea, Apostolus dixit, 1 Cor. 40, 2: *Nos sumus in quos fines saeculorum decernerunt*; et 1 Joan. 2, 18: *Filii, novissima hora est etc.* Cum ergo jam longum tempus transierit ex quo haec dicta sunt, videtur quod saltem nunc scire possumus quod ultimum iudicium sit propinquum.

4. Praeterea, tempus iudicii non debet esse occultum, nisi propter hoc quod quilibet sollicitus se ad iudicium praeparet, dum determinate tempus ignorat. Sed eadem sollicitudo remaneret, etiam si certum esset: quia cuiusque incertum est tempus suae mortis, et, sicut dicit Augustinus in epistola ad Hesyechium (80), *in quo quemque invenit suis novissimus dies, in hoc eam comprehendit mundi novissimus dies*. Ergo non est necessarium, tempus iudicii esse occultum.

Sed contra est quod dicitur Marc. 13, 32: *De die illa vel hora nemo scit; neque Angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater*. Dicitur autem Filius nescire, inquantum nos scire non facit.

Praeterea, 1 Thessal. 5, 2: *Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet*. Ergo videtur, cum adventus furis in nocte sit omnino incertus, quod dies ultimi iudicii sit omnino incertus.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam questionem, quod sicut operatio pertinet ad rerum principium quo producantur in esse, ita iudicium pertinet ad terminum (1), quo res ad suum finem perducantur. Distinguitur autem duplex Dei operatio. Una qua res primitus in esse producit, instituens naturam, et distinguens ea quae ad completionem ipsius pertinent: a quo quidem opere Deus dicitur quiescere Genes. 1. Alia ejus operatio est qua operatur in gubernatione creaturarum, de

(1) Al. ad meritum.

qua Joan. 3, 17: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*; ita etiam duplex iudicium distinguitur, ordine tamen converso. Unum quod respondet operi gubernationis, quae sine iudicio esse non potest: per quod quidem iudicium unusquisque singulariter pro suis operibus iudicatur non solum secundum quod sibi competit, sed secundum quod competit gubernationi universi; unde differtur utinius praemiatio pro utilitate aliorum, ut dicitur Hebr. 11, et poenae unius ad profectum alterius cedunt; unde necesse est ut sit aliquod iudicium universale correspondens ex adverso primae rerum productioni in esse, ut videlicet sicut tunc omnia processerunt immediate a Deo, ita tunc ultima completio mundo detur, unoquoque accipientes finaliter quod ei debetur secundum seipsum; unde in illo iudicio apparebit manifeste divina iustitia quantum ad omnia quae nunc ex hoc occultantur quod interdum de uno disponitur ad utilitatem aliorum aliter quam manifesta opera exigere videantur; unde etiam et tunc erit universalis separatio bonorum a malis, quae ulterius non erit locus ut mali per bonos vel boni per malos proficiant; propter quem profectum interim commixti inveniuntur boni malis, quoadusque status hujus vitae per divinam providentiam gubernatur.

Ad primum ergo dicendum, quod quilibet homo est singularis quaedam persona, et est pars totius humani generis; unde et duplex ei iudicium debetur. Unum singulare, quod de eo fiet post mortem, quando recipiet iuxta ea quae in corpore gessit, quamvis non totaliter, quia non quo ad corpus, sed quo ad animam tantum. Aliud iudicium debet esse de eo secundum quod est pars totius humani generis; sicut aliquis iudicari dicitur secundum humanam iustitiam etiam quando iudicium datur de communitate, cujus ipse est pars; unde et tunc quando fiet universale iudicium totius humani generis per universalem separationem bonorum a malis, etiam quilibet per consequens iudicabitur. Nec tamen Deus bis iudicat in idipsum: quia non duas poenas pro uno peccato infert; sed poena quae ante iudicium complete inflata non fuerat, in ultimo iudicio complebitur, post quod impii cruciantur quo ad corpus et animam simul.

Ad secundum dicendum, quod propria sententia illius generis iudicii est universalis separatio bonorum a malis, quae illud iudicium non praecedet. Sed nec etiam quo ad particularem sententiam uniuscujusque plene praecessit iudicii effectus: quia etiam boni amplius post iudicium praemiabuntur, tum ex gloria corporis adjuncta, tum ex numero sanctorum completo; et mali etiam amplius torquebuntur adjuncta poena corporis, et impleto in poenis numero damnatorum: quia quanto cum pluribus ardebunt, tanto plus ardebunt.

Ad tertium dicendum, quod universale iudicium, ut dictum est, magis directe respicit utilitatem hominum quam singulos iudicandorum. Quamvis ergo cuilibet homini ante iudicium sit certa notitia de sua damnatione vel praemio; non tamen omnibus omnium damnatio vel praemium innotesceat; unde iudicium necessarium erit.

Solutio II. Ad secundam questionem dicendum, quod quid sit verum circa hanc questionem, definiri pro certo non potest; tamen probabilis aestimatur quod totum illud iudicium, et quo ad discussionem, et quo ad accusationem malorum et commendationem

tionem bonorum, et quo ad sententiam de utrisque, mentaliter perficietur. Si enim vocaliter singulorum facta narrarentur, inestimabilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur; sicut etiam Augustinus, 20 de Civ. Dei, dicit, quod si liber ex ejus scriptura omnes iudicabuntur, ut dicitur Apoc. 9, carnaliter cogitetur, quis ejus magnitudinem aut longitudinem valeat aestimare? aut quanto tempore legi poterit liber, in quo scriptae sunt universae vitae universorum? Non autem minus tempus requiritur ad narrandum oretenus singulorum facta, quam ad legendum, si essent in libro materiali scripta. Unde probabile est quod illa quae dicuntur Matth. 28, non vocaliter, sed mentaliter, intelligenda sint esse perficienda.

Ad primum ergo dicendum, quod pro tanto dicit Augustinus quod incertum est per quot dies hoc iudicium tendatur, quia non est determinatum utrum perficiatur vocaliter. Si enim vocaliter perficeretur, prolixum tempus ad hoc requireretur (1); si autem mentaliter, in momento fieri poterit.

Ad secundum dicendum, quod etiam si iudicium fiat mentaliter, tamen verbum Gregorii salvari potest: quia etsi omnibus innotescent sua et aliorum facta, divina virtute hoc faciente, quae in Evangelio locutio dicitur; tamen illi qui fidem habuerunt, quam ex verbis Dei conceperunt, ex ipsis verbis iudicabuntur: quia, ut dicitur Rom. 2, 12, *qui in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur*. Unde et quodam specialiter modo dicitur aliquid his qui fuerunt fideles quod non dicitur his qui fuerunt infideles.

Ad tertium dicendum, quod Christus corporaliter apparebit, ut ab omnibus iudex corporalis cognoscatur; quod quidem subito fieri poterit. Sed locutio quae tempore mensuratur requireret immensam temporis prolixitatem, si vocali locutione iudicium perageretur.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod Deus per scientiam suam est causa rerum. Utrumque autem creaturis communicat, dum et rebus tribuit virtutem agendi alias res quarum sint causa, et quibusdam etiam rerum cognitionem praebet; sed in utroque aliqua sibi reservat. Operatur enim quaedam in quibus nulla creatura ei cooperatur; et similiter cognoscit quaedam quae a nulla pura creatura cognoscuntur. Haec autem nulla alia magis esse debent quam illa quae soli divinae subiacent potestati, in quibus ei nulla creatura cooperatur; et huiusmodi est finis mundi, in quo erit dies iudicii. Non enim per aliquam causam creatam mundus finietur, sicut etiam et mundus esse incepit immediate a Deo; unde dicitur, quod cognitio finis mundi soli Deo reservatur. Et hanc rationem ipse Dominus videtur assignare Act. 1, 7: *Non est, inquit, vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate; quae sibi potestati ejus reservata sunt*.

Ad primum ergo dicendum, quod in primo adventu Christus venit occultus, secundum illud Isai. 43, 13: *Vere tu es Deus absconditus, sanctus Israel Saluator*; et ideo ut a fidelibus cognosci posset, oportuit determinate tempus praedeterminare. Sed in secundo adventu venit manifestus, ut dicitur in Psalm. 49, 5: *Deus manifeste venit etc.*; et ideo circa cognitionem adventus ipsius error esse non poterit: propter quod non est simile.

(1) Al. requiritur.

Ad secundum dicendum, sicut dicit Augustinus in epistola (78, et 80), de die iudicii ad Hesy-chium. Signa quae in Evangelis ponuntur, non omnia pertinent ad secundum adventum, qui erit in fine; sed quaedam eorum pertinent ad tempus destructionis Hierusalem, quae iam praeteriit; quaedam vero, et plura, eorum pertinent ad adventum quo quotidie ad Ecclesiam suam venit, eam spiritaliter visitans, prout inhabitat nos per fidem et amorem: nec illa quae in Evangelis vel in Epistolis ponuntur ad ultimum adventum spectantia, ad hoc possunt valere ut determinate tempus iudicii possit cognosci; quia illa pericula quae praenuntiantur nuntiatio vicinum Christi adventum, etiam a tempore primitivae Ecclesiae fuerunt, quandoque intensius quandoque remissius; unde et ipsi dies Apostolorum dicti sunt novissimi dies, ut patet Act. 2, 17: ubi Petrus exponit illud verbum Joel. 2, 28: *Erit in novissimis diebus, effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae, pro tempore illo; et tamen ex illo tempore tempus plurimum transiit; et quandoque plures, et quandoque pauciores tribulationes in Ecclesia fuerunt. Unde non potest determinari tempus quantum sit futurum, nec de mense, nec de anno, nec de eodem libro dicit (1). Et si credatur in fine huiusmodi pericula magis abundare, non tamen potest determinari quae sit illa quantitas periculorum quae immediate diem iudicii praecedet, vel Antichristi adventum; cum et circa tempora primitivae Ecclesiae fuerint persecutiones aliquae adeo graves, et corruptiones errorum adeo abundarent, quod aliquibus tunc vicinus expectaretur vel imminens Antichristi adventus, sicut dicitur in ecclesiastica Historia, et in lib. Hieronymi de Viris illustribus.*

Ad tertium dicendum, quod ex hoc quod dicitur, *Novissima hora est*, vel ex similibus locutionibus quae in Scriptura dicuntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri. Non enim est dictum ad significandum aliquam brevem horam temporis, sed ad significandum novissimum statum mundi, qui est quasi novissima aetas; quae quanto temporis spatio duret, non est definitum; eam etiam nec senio, quod est ultima aetas hominis, sit aliquis terminus certus praefinitus, cum quandoque inveniatur durare quantum omnes praecedentes aetates, vel plus, ut dicit Augustinus in lib. 85 Quaest., quaest. 38; unde etiam et Apostolus, 2 Thessal. 2, excludit falsum intellectum quem quidam ex illis verbis conceperant, ut crederent diem Domini iam instare.

Ad quartum dicendum, quod etiam supposita mortis incertitudine, dupliciter ad vigilantiam valet incertitudo iudicii. Primo ad hoc quod ignoratur utrum etiam differatur tantum quantum est hominis vita, ut sic ex duabus partibus incertitudo majorem diligentiam faciat. Secundo quantum ad hoc quod homo non gerit solum solitudinem de persona sua, sed de familia vel civitate vel regno, aut tota Ecclesia, cui non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam; et tamen oportet unumquodque horum hoc modo disponi ut dies Domini non inveniatur imparatos.

(1) Al. omittitur dicit.

ARTICULUS II.

Utrum aliqui homines iudicabunt cum Christo.
(2 Corinth. 3, lect. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod nulli homines iudicabunt cum Christo. Quia Joan. 3, 22: *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Sed honorificentia talis non debetur alicui (1) quam Christo. Ergo etc.

2. Praeterea, quicumque iudicat, habet potestatem super illud quod iudicat. Sed ea de quibus debet esse futurum iudicium, sicut merita et praemia humana, soli divinae auctoritatis subsunt. Ergo nulli competit de his iudicare.

3. Praeterea, iudicium illud non exercebitur vocaliter, sed mentaliter, ut probabilis aestimatur. Sed hoc quod cordibus hominum notificentur merita et demerita, quod est quasi accusatio vel commendatio; vel retributio poenae et praemii, quod est quasi sententiae prolatio, sola divina virtute fiet. Ergo nulli alii iudicabunt nisi Christus, qui est Deus.

Sed contra est quod dicitur Matth. 19, 28: *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.*

Praeterea, Isai. 5, 14: *Domini ad iudicium veniet cum senioribus populi sui.* Ergo videtur quod etiam alii iudicabunt cum Christo.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod iudiciaria potestas non respondeat voluntariae paupertati. Hoc enim solum duodecim Apostolis promissum est Matth. 19, 28: *Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Ergo cum non omnes voluntarie pauperes sint Apostoli, videtur quod non omnibus iudiciaria potestas respondeat.

2. Praeterea, majus est offerre sacrificium Deo de proprio corpore quam de exterioribus rebus. Sed martyres, et etiam virgines, offerunt de proprio corpore sacrificium Deo, voluntarie autem pauperes de exterioribus rebus. Ergo sublimitas iudiciariae potestatis magis respondeat martyribus et virginibus quam voluntarie pauperibus.

3. Praeterea, Joan. 3, 45: *Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.* Glossa: *quia voci ejus non creditis;* et Joan. 12, 48: *Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die.* Ergo ex hoc quod aliquis proponit legem vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quod iudicet contententes. Sed hoc est doctorum. Ergo doctoribus magis competit quam pauperibus.

4. Praeterea, Christus ex hoc quod iniuste iudicatus est in quantum homo, meruit ut sit iudex omnium in natura humana; unde Joan. 3, 27: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sed qui persecutionem patiuntur propter justitiam, iniuste iudicantur. Ergo iudiciaria potestas magis eis quam pauperibus competit.

5. Praeterea, superior non iudicatur ab inferiore. Sed multi licite divitiis utentes, majoris meriti erunt multis voluntarie pauperibus. Ergo voluntarii pauperes non iudicabunt, sed ab aliis (2) iudicabuntur.

(1) Forte alii, vel alteri.

(2) Al. nisi alii.

Sed contra, Job 56, 6: *Non salvat impius, et iudicium pauperibus tribuit.* Ergo pauperum est iudicare.

Praeterea, Matth. 19, super illud: *Vos qui reliquistis omnia etc.*; dicit Glossa: *Qui reliquerunt omnia, et secuti sunt Dominum, hi iudices erunt: qui licita habentes, recte uti sunt, iudicabuntur;* et sic idem quod prius.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod Angeli debeant iudicare. Matth. 23, 51: *Cum venerit Filius in maiestate sua; et omnes Angeli cum eo.* Sed loquitur de adventu ad iudicium. Ergo videtur quod etiam Angeli iudicabunt.

2. Praeterea, angelorum ordines nomina sortiuntur ex officio quod exercent. Sed quidam Angelorum ordo est ordo Thronorum, quod videtur pertinere ad iudiciariam potestatem: thronum enim est sedes iudicis, solum Regis, cathedra doctoris. Ergo alii Angeli iudicabunt (1).

3. Praeterea, sanctis post hanc vitam promittitur Angelorum aequalitas Matth. 22. Si ergo homines hanc habebunt potestatem, ut iudicent, multo fortius et Angeli.

Sed contra, Joan. 3, 27: *Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Sed Angeli non communicant in humana natura. Ergo nec in iudiciaria potestate.

Praeterea, non est ejusdem iudicare et esse iudicis ministrum. Sed Angeli erunt in iudicio illo ut ministri iudicis. Matth. 13, 41: *Mittet Filius hominis Angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala.* Ergo Angeli non iudicabunt.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod post diem iudicii daemones non exequantur sententiam iudicis in damnatis. Quia daemones magis peccaverunt quam homines. Ergo non est justum quod homines per daemones torquantur.

2. Praeterea, sicut daemones suggerunt hominibus mala, ita Angeli suggerunt bona. Sed praemiare bonis non erit officium Angelorum; sed hoc erit ab ipso Deo immediate. Ergo nec punire malos erit officium daemonum.

Sed contra est quod homines peccatores se diabolo subjecerunt peccando. Ergo justum est ut ei subjiciantur in poenis, quasi ab eo puniendi.

Solutio I. Respondeo dicendum ad primam quaestionem, quod iudicare multipliciter dicitur. Uno modo causaliter, ut dicitur illud iudicare unde apparet aliquis iudicandus; et secundum hoc aliqui dicuntur iudicare comparatione, in quantum ex comparatione aliorum aliqui iudicandi ostenduntur, sicut patet Matth. 12, 41: *Viri Ninivitarum surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam.* Sed sic iudicare in iudicio, communiter honorum et malorum est. Alio modo dicitur iudicare, quasi interpretative: interpretatur enim aliquem facere qui facienti consentit; unde illi qui consentient Christo iudicis, ejus sententiam approbando, iudicare dicuntur; et sic iudicare est omnium electorum; unde dicitur Sap. 5, 8: *Judicabunt sancti na-*

tionem. Tertio modo dicitur iudicare quasi per similitudinem, quia scilicet similitudinem iudicis habet, in quantum scdet in loco eminenti sicut iudex; sicut (1) assessores iudicare dicuntur; et secundum hunc modum dicunt quidam, quod perfecti viri, quibus iudiciaria potestas promittitur Matth. 19, iudicabunt, scilicet per honorabilem confessionem, quia superiores ceteris in iudicio apparebunt, occurrentes Christo obviam in aera. Sed istud non videtur sufficere ad promissionem Domini contemplandam, qua dicitur, *Sedebitis iudicantes;* videtur enim iudicium confessioni superaddere. Et ideo est quartus modus iudicandi, qui perfectis viris convenit, in quantum continentur in eis decreta divinae justitiae, ex quibus homines iudicabuntur; sicut si liber in quo continetur lex, iudicare dicitur; unde Apoc. 20, *iudicium sedit, et libri aperti sunt.* Et per hunc modum hanc iudicationem Richardus de sancto Victore (tract. de iudiciaria Potestate, part. 1) exponit; unde dicit, quod *qui (2) divinae contemplationi assistunt, qui in libro sapientiae quotidie legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt quidquid jam perspicua veritatis intelligentia comprehendunt;* et infra: *Quid vero sunt iudicantium, corda divinitus in omnem veritatem edocta, nisi quaedam canonum decreta? Sed quia iudicare importat actionem in alium procedentem, ideo proprie loquendo iudicare dicitur, qui sententiam loquendo in alterum fert. Sed hoc dupliciter contingit.*

Uno modo ex propria auctoritate; et hoc est illius proprie qui habet in alios dominium et potestatem, cuius regimini subdantur qui iudicantur, unde ejus est in eos jus ferre; et sic iudicare solius Dei est. Alio modo iudicare est, sententiam alterius auctoritate latam in aliorum notitiam ducere, quod est sententiam latam pronuntiare; et hoc modo perfecti viri iudicabunt: quia alios ducent in cognitionem divinae justitiae, ut sciant quid eis juste pro meritis debeatur, ut ipsa revelatio justitiae iudicium dicitur. Unde dicit Richardus de sancto Victore (ubi sup.): *Judices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire, est ad cordium suorum inspectionem inferiorum quorumlibet visum admittere, sensumque suum in his quae ad iudicium pertinent, revelare.*

Ad primum ergo dicendum, quod obiecto illa procedit de iudicio auctoritatis, quod soli Christo convenit.

Et similiter dicendum ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod non est inconveniens aliquos sanctorum alios quaedam revelare, vel per modum illuminationis, sicut superiores Angeli inferiores illuminant; vel per modum locutionis, sicut quando (3) inferiores superioribus loquantur.

Solutio II. Ad secundam quaestionem dicendum, quod paupertati debetur iudiciaria potestas specialiter propter tria. Primo ratione congruitatis: quia voluntaria paupertas est eorum qui omnibus quae mundi sunt contemptis, soli Christo inhaerent; et ideo non est eis aliquid quod eorum iudicium a justitia deflectat; unde, idonei ad iudicandum redduntur, quasi veritatem justitiae prae omnibus diligentes. Secundo per modum meriti; quia humilitati respondeat exaltatio pro merito. Inter omnia

(1) Al. sic.

(2) Al. deest qui.

(3) Nicolai: quod.

(4) Al. iudicabuntur.

autem quae hominem in hoc mundo despectum faciunt, praecipuum est paupertas; unde et pauperibus excellentia iudicariae potestatis promittitur, ut sic qui se propter Christum humiliat, exaltetur. Tertio, quia paupertas disponit ad praedictum modum iudicandi. Ex hoc enim aliquis sanctorum iudicare dicitur, ut ex praedictis patet, quod cor habebit edoctum omni divina veritate, quam aliis potens erit manifestare. In progressu autem ad perfectionem, primum quod relinquendum occurrit, sunt exteriores divitiae, quia haec sunt ultimo acquisita; quod autem est ultimum in generatione, est primum in destructione; unde et inter beatitudines, quibus est progressus ad perfectionem, prima ponitur paupertas. Et sic paupertati respondet iudicaria potestas, in quantum est prima dispositio ad potestatem praedictam. Et hinc est quod non quibuscumque pauperibus, etiam voluntarie, repromittitur potestas praedicta, sed illis qui relinquentes omnia sequuntur Christum secundum perfectionem vitae.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dicit Augustinus, 21 de Civ. Dei (cap. 3, alio ordine), nec quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait, duodecim sotos homines cum illo (1) iudicatos putare debemus; atque quoniam in locum Iudae traditoris Apostolum Mathiam legimus ordinatum, Paulus, qui plus aliis laboravit, ubi ad iudicandum sedeat, non habebit. Unde duodenario numero significata est universa iudicantium multitudo propter duas partes septenarii, scilicet tria et quatuor, quae in se ductae duodenarium faciunt. Septenarius autem est numerus perfectionis, vel propter (2) hoc quod constat ex duplici senario qui est numerus perfectus, vel quia ad litteram duodecim Apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sectatoribus promittebat.

Ad secundum dicendum, quod virginitas et martirium non ita disponunt ad retinendum in corde decreta divinae iustitiae sicut paupertas; sicut e contrario exteriores divitiae ex sua sollicitudine suffocant verbum Dei, ut dicitur Luc. 8. Vel dicendum, quod paupertas non solum sufficit ad meritum iudicariae potestatis; sed quia est prima pars perfectionis, cui respondet iudicaria potestas; unde inter ea quae sequuntur ad paupertatem, ad perfectionem spectantia, possunt computari et virginitas et martirium, et omnia perfectionis opera; non tamen sunt ita principalia sicut paupertas; quia principium est maxima pars rei.

Ad secundum dicendum, quod ille qui legem proposuit, aut exhortatus est ad bonum; iudicabit causaliter loquendo: quia per comparisonem ad verba ab ipso proposita aliqui iudicabuntur; et ideo non respondet proprie potestas iudicaria praedictioni vel doctrinae. Vel dicendum, secundum quosdam, quod tria requiruntur ad iudicariam potestatem. Primo abdicatio temporalium curarum (3), ne impediatur animus a sapientiae perceptione. Secundo requiritur habitus continens divinam iustitiam scitam et observatam. Tertio, quod illam iustitiam alios docuerit; et sic doctrina erit completus meritum iudicariae potestatis.

Ad quartum dicendum, quod Christus in hoc quod est injuste iudicatus, seipsum humiliavit: obla-

(1) Al. illis.

(2) Al. et propter, et infra consistat.

(3) Al. crepturatum. Neolat. rerum, vel curarum.

tus est enim quia voluit; et meritum humilitatis est iudicaria exaltatio, qua ei omnia subduntur, ut dicitur Philip. 2. Et ideo magis debetur iudicaria potestas illis qui voluntarie se humiliant bona temporalia abiciendo, propter quae homines a mundanis honorantur, quam his qui ab aliis humiliantur.

Ad quantum dicendum, quod inferior non potest iudicare superiorem auctoritate propria; sed tamen auctoritate superioris potest; sicut patet in iudicibus delegatis; et ideo non est inconveniens, si hoc quasi accidentale praemium pauperibus detur, ut iudicent alios, etiam qui sunt excellentioris meriti respectu praemii essentialis.

Solutio III. Ad tertiam questionem dicendum, quod assessores iudicis debent esse iudici proportionales vel conformes. Iudicium autem Filio attribuitur, quia secundum humanam naturam omnibus apparebit, tam bonis quam malis, quamvis tota Trinitas iudicet per auctoritatem; et ideo etiam oportet ut assessores iudicis humanam naturam habeant, in qua possint ab omnibus bonis et malis videri; et sic Angelis non competit iudicare; quamvis etiam Angeli aliquo modo possint dici iudicare, scilicet per sententiae approbationem.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut ex Glossa (collaterali) ibidem patet, Angeli cum Christo veniunt, non ut iudices, sed ut sint testes humanorum actuum, sub quorum custodia homines bene vel male egerunt.

Ad secundum dicendum, quod nomen Throni attribuitur Angelis ratione illius iudicii quod Deus semper exercet, omnia iustissime gubernando; cojus iudicii Angeli sunt quodammodo executores et promulgatores. Sed iudicium quod de omnibus per hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.

Ad tertium dicendum, quod hominibus promittitur Angelorum aequalitas quantum ad praemium essentiale. Nihil tamen prohibet aliquod accidentale praemium hominibus exhiberi quod Angelis non dabitur, ut patet de aureola virginum aut martirum; et similiter potest dici de iudicaria potestate.

Solutio IV. Ad quartam questionem dicendum, quod circa hoc tangitur a Magistro in littera duplex opinio; et utraque Dei iustitiae videtur competere. Ex hoc enim quod homo peccat, iuste daemoni subicitur, sed daemone injuste ei praestet. Opinio ergo illa quae ponit daemones in futurum post diem iudicii hominibus non praesse in poenis, respicit ordinem divinae iustitiae ex parte daemone punitionum; contraria vero opinio respicit ordinem divinae iustitiae ex parte hominum punitionum. Quae autem harum verior sit, certum nobis esse non potest. Verius autem aestimo, quod sicut servabitur ordo in salvatis, quod quidam a quibusdam illuminabuntur et perficientur; eo quod caelestis hierarchiae ordines perpetui erunt; ita salvabitur ordo in poenis, ut homines per daemones puniantur, ne totaliter ordo divinus quo Angelos medios inter naturam divinam et humanam constituit, annulleretur. Et ideo sicut hominibus per Angelos divinae illuminationis deferuntur, ita etiam daemones sunt executores divinae iustitiae in malos. Nec in hoc aliquid minuatur de daemone poena; quia in hoc quod etiam alios torquent, ipsi torquentur. Ibi enim miserorum societas miseriam non minuet, sed augetur.

QUAESTIUNCULA II.

Uterius. 1. Videtur quod nulli boni in iudicio iudicentur. Quia Joan. 5, 18: *Qui credit in eum, non iudicabitur*. Sed omnes boni crediderunt in eum. Ergo non iudicabuntur.

2. Praeterea, illi non sunt beati quibus est incerta sua beatitudo: ex quo Augustinus probat (de Civit. Dei lib. 11, cap. 9, 11, et 13), daemones nunquam fuisse beatos. Sed sancti homines nunc sunt beati. Ergo certi sunt de sua beatitudine. Sed quod est certum, non adducitur in iudicium. Ergo boni non iudicabuntur.

3. Praeterea, timor beatitudini repugnat. Sed extremum iudicium, quod tremendum maxime dicitur, non poterit fieri sine timore eorum qui sunt iudicandi; unde etiam Gregorius dicit (lib. 34 Moral. cap. 7, super illud Job 21: *Cum sublatus fuerit, timebunt Angeli*): *Consideremus quomodo tunc iniquorum conscientia convulsa, quando etiam iustorum vita turbatur*. Ergo beati non iudicabuntur.

Sed contra, videtur quod omnes boni iudicentur. Quia dicitur 2 Corinth. 5, 10: *Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis quae gessit, sive bona, sive mala*. Sed non est aliud iudicari. Ergo omnes iudicabuntur.

Praeterea, universale omnia comprehendit. Sed illud iudicium dicitur universale. Ergo omnes iudicabuntur.

QUAESTIUNCULA III.

Uterius. 1. Videtur quod nulli mali iudicabuntur. Sicut enim est certa infidelium damnatio, ita et eorum qui in mortali decedunt. Sed propter damnationis certitudinem, dicitur Joan. 5, 18: *Qui non credit, iam iudicatus est*. Ergo eadem ratione nec alii peccatores iudicabuntur.

2. Praeterea, vox iudicis est valde terribilis eis qui per iudicium condemnantur. Sed, sicut in littera ex verbis Gregorii habetur, ad infideles allocutio iudicis non fiet. Si ergo fieret ad fideles damnandos, infideles de sua infidelitate commodum reportarent; quod est absurdum.

Sed contra, videtur quod omnes mali sint iudicandi. Quia omnibus malis infligetur poena secundum quantitatem culpae. Sed hoc sine definitione iudicii esse non potest. Ergo omnes mali iudicabuntur.

QUAESTIUNCULA IV.

Uterius. 1. Videtur quod Angeli in futuro iudicentur. Quia dicitur 1 Corinth. 6, 3: *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus?* Sed hoc non potest referri ad statum praesentis temporis. Ergo hoc referri debet ad futurum iudicium.

2. Praeterea, Job 40, 28, dicitur de Behemoth, per quem diabolus intelligitur: *Cunctis videtur praecipitabitur*; et Mare. 1, 24, exclamavit daemone ad Christum: *Venisti ante tempus (1) perdere nos*; et Glossa dicit ibidem, quod daemones in terra Dominum cernentes, se continuo iudicandos credebant. Ergo videtur quod eis finale iudicium reservatur.

3. Praeterea, 2 Petri 2, 4, dicitur: *Deus An-*

(1) Vulgata omittit ante tempus.

Ad primum ergo dicendum, quod praelatio illa quae dicitur evacuanda per Christum in futuro, est accipienda secundum modum praelationis quae est secundum statum huius mundi, in quo et homines hominibus principantur, et Angeli hominibus, et Angeli Angelis, et daemones daemones, et daemones hominibus; et hoc totum ad perducendum ad finem, vel abducendum a fine. Tunc autem cum omnia ad finem suum pervenerint, non erit praelatio adducens ad finem, sed conservans in fine boni vel mali.

Ad secundum dicendum, quod quamvis meritum daemone non requirit ut hominibus praeferantur, quia injuste sibi homines subiecerunt; tamen hoc requirit ordo naturae ipsorum ad naturam humanam; bona enim naturalia in eis integra manent, ut Dionysius dicit, 4 cap. de div. Nomine.

Ad tertium dicendum, quod Angeli boni non (1) sunt causa principalis praemii electis; quia hoc omnes immediate a Deo percipiunt; sed tamen quorundam accidentalium praemiorum Angeli hominibus sunt causa; in quantum per superiores Angelos, inferiores et Angeli et homines illuminantur de aliquibus secretis divinorum quae ad substantiam beatitudinis non pertinent. Et similiter etiam principalium poenarum damnati percipient immediate a Deo, scilicet exclusionem perpetuam a visione divina; alias autem poenas sensibiles non est inconveniens hominibus per daemones infligi. In hoc tamen est differentia, quia meritum exaltat, sed peccatum deprimat; unde cum natura angelica sit altior quam humana, quidam propter excellentiam meriti tantum exaltabuntur, quod talis exaltatio excedet altitudinem naturae et praemii in quibusdam Angelis; unde etiam quidam Angeli per quosdam homines illuminabuntur; sed nulli homines peccatores propter aliquem gradum malitiae venient ad illam eminentiam quae debetur naturae daemoneum.

ARTICULUS III.

Utrum omnes homines in iudicio compareant.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod non omnes homines in iudicio compareant. Quia dicitur Matth. 19, 28: *Sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel*. Sed non omnes homines pertinent ad illas duodecim tribus. Ergo videtur quod non omnes homines compareant.

2. Praeterea, idem videtur per hoc quod dicitur in Psal. 1, 6: *Non resurgent impij in iudicio*. Sed multi hominum sunt tales. Ergo in iudicio non comparebunt.

3. Praeterea, ad hoc aliquis ad iudicium adducitur, ut ejus merita disequantur. Sed quidam sunt qui nulla merita habuerunt, sicut pueri ante perfectam aetatem decedentes. Ergo illos in iudicio comparere non est necesse.

Sed contra est quod dicitur Actuum 10, quod Christus est constitutus a Deo iudex vivorum et mortuorum. Sed sub istis differentiis comprehenduntur omnes homines, qualitercumque vivi a mortuis distinguantur. Ergo omnes homines in iudicio comparebunt.

Praeterea, Apoc. 1, 7, dicitur: *Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus*. Hoc autem non esset, si non omnes homines in iudicio comparerent. Ergo etc.

(1) Al. deest non.

S. Th. Opera omnia. V. 7.